

Freie Form

MARC VANRUNXT /
KUNST/WERK

Sublieme rouw,
sublieme liefde

Lieve Dierckx

Gezien op 25 januari 2024
STUK, Leuven

Hoe werkt geheugen in dans? Welke dans te archiveren en hoe? Met de première van 'Freie Form' van Marc Vanrunxt kon STUK zich geen mooiere afsluiter dromen van haar eerste grote brainstormdag over een nieuw op te richten dansarchief voor Vlaanderen/Brussel. Vanrunxt, met zijn meer dan veertig jaar lange staat van dienst een bevoorrecht gesprekspartner in het project, maakt de kwestie aanschouwelijk. Met twee dansers als levend archief en een mezzo-sopraan creëert hij een landschap waarin ze verlies samen bezweren.

29 JANUARI 2024

In de grote zaal is het podium een zilveren universum: achteraan vangt een hoog pand van grof verfrommeld zilver warm licht uit de podiumhemel. In het midden van de zilverkleurige vloer ligt een zilveren doek op een hoopje. Aan weerszijden van het speelvlak lage, horizontaal opgehangen lichtstaven, drie aan elke kant (lichtontwerp en podiumbeeld van Stef Alleweireldt).

In de verte klinkt het geluid van stappen, alsof iemand door een laagje water loopt. Als Samantha van Wissen opkomt, maken haar blote voeten op het zilver van de vloer een soortgelijk geluid, alleen zijn haar stappen net niet synchroon met die op de soundscape. Daarmee luidt de choreograaf in 'Freie Form' een spel in van minieme verschuivingen in weerkerende bewegingsfrases en trajecten op het podium. Er ontstaat doorheen de voorstelling een broos weefsel van echo's en herinnering - subtiele resonanties tussen wat eerder gebeurde en wat overblijft. Ook van de ene choreografie naar de volgende werkt Vanrunxt graag met dat soort echo's: hij hergebruikt vaak kostuums en objecten uit vorig werk om ze in een nieuwe context een nieuwe dynamiek te geven. Het zilveren doek hier herken ik uit Pink & Orange, het roze gewaad dat Igor Shyshko straks draagt, zagen we al in een solo voor Kevin Fay in Extra City. En de zwarte mouwloze jurk van Samantha van Wissen droeg Marie-Anne Schotte in 'Antropomorf' 26 jaar geleden al, vertelt de choreograaf achteraf.

Dan zijn er natuurlijk de verborgen herinneringen als archieflagen in de lichamen van de dansers. Samantha van Wissen begon in 1992 bij Rosas waar ze bovendien repertoire danste uit begin jaren 1980 als 'Rosas danst Rosas'. Igor Shyshko van zijn kant draagt sporen mee van de folkloredans en het ballet uit zijn vroege opleiding in Wit-Rusland, voor hij naar Brussel kwam om te dansen. Componiste en mezzo-sopraan Els Mondelaers legt op haar beurt laag na laag aan volle klanken in een prachtig, stuwend geluidsontwerp. Water is een wekkerend thema, net als wat klinkt als het versnelde gegak van een vlucht ganzen of de ruimtelijke echo van wat misschien een uilenroep is. Daar weeft ze snippers van songcovers doorheen, en zingt ook live.

Mondelaers verschijnt meteen na van Wissen op het podium. Van meet af aan is ze een krachtige présence, als stem maar ook als performer. In het eerste deel lijkt ze met haar ritme en haar klanken de bewegingen van de danseres aan te sturen, terwijl ze haar bovendien intens observeert. In de loop van het stuk vat de zangeres enkele keren met enorme inzet van heel haar lijf eenzelfde klankreeks aan van zeven wekkerende tonen, als om een veel grotere ruimte op te roepen. De eerste keer stelt ze zich op achter van Wissen. De danseres staat dan in het midden van de ruimte waar ze een ritueel uitvoert van bescherming en afweer, met hoekige armen die beurtelings open- en toeplooien. Ook daar zit een archieflaag: er spreekt iets uit van het Midden-Europese idioom van Rosalia Chladek waarmee Vanrunxt ooit in dans werd opgeleid (en waarover hij onlangs nog vertelde in een aflevering van Podium Dans op NPO2). Van Wissen verweeft die typisch expressionistische gebaren met de geïsoleerde impulsbewegingen die haar na decennia 25 jaar dansen bij Thomas Hauert in het lijf gebakken zitten. De combinatie met haar gefocuste inkeer is fascinerend.

De connectie tussen de twee performers houdt de aandacht vast. De danseres beantwoordt nooit de intense blik van de zangeres. Haar ogen zijn gericht op een verte, op wat niet aanwezig is. Het is alsof ze iets meedraagt dat haar belet om hier te zijn. Soms kijkt ze even achterom, over haar schouder heen. Later in haar trajecten over het podium, altijd in rechte of diagonale lijnen, versnellen heel even haar passen, alsof ze vertwijfeld iets denkt te zien wat ze smartelijk kwijt is. Er is iets teers in haar présence, als is ze in rouw.

Dat thema van verlies zit ook in tekstflarden die Els Mondelaers in dit eerste deel van de voorstelling door haar zang weeft. 'Why must we learn it the hard way /And play the game of life with your heart?' De tekst komt uit 'Walking on Thin Ice' van Yoko Ono, lees ik in de programmatekst. John Lennon hield de finale mix van net deze song onder zijn arm geklemd toen hij in 1980 op de terugweg uit de studio op straat werd vermoord, vind ik achteraf op Wikipedia. Even later horen we Mondelaers 'weary days' bezingen op tonen die klinken als John Dowland. Googelen achteraf levert zijn 'Flow my Tears' op: 'My weary days of all joys have deprived (all hope gone)'.

Geleidelijk neemt ook de zangeres afstand van de danseres, tot ze aan het einde van het eerste deel haar zwarte jurk laat oplossen in het zwart van de coulissen. Van Wissen zijgt neer op de vloer. De soundscape stopt en de stilte raast door de zaal (pas dan besef je hoe de muziek geleidelijk steeds luider was gaan klinken). Mooi hoe de choreograaf dat rustpunt minutenlang durft aan te houden. Vanuit de zaal komt assistent Peter Savel met een tweede zilveren doek het podium op om de danseres te bedekken. Haar adem doet heel licht het zilver trillen.

Het tweede, kortere deel is even meeslepend. Maar wat daarnet eindigde in een neerwaartse beweging gaat nu van meet af aan opwaarts. Igor Shyshko, in een

gewaad van stijf, roze gaas is de spil van deze omkering. Hij positioneert zich in het midden van het podium waar hij met hoge armen het licht vangt, als een sjamaan die hogere krachten aanroept. De stijve mouwen van zijn jurk reiken tot voorbij zijn handen en zetten zijn verticaliteit extra in de verf. Zijn focus en energie stuwen een metamorfose aan. Met een onafgebroken opeenvolging van telkens opnieuw door de knieën gaan en opstaan, plooit en spreidt hij zijn armen in een hoekige vliegbeweging vanuit de ellebogen. Hij is de feniks die staat voor immer actuele heropstanding.

Mondelaers ondersteunt dat gegeven: ze maakt de ruimte wakker met twee fijn rinkelende belletjes in haar handen. Ze zet een hymne in die inzet met 'Bless you'. Het blijkt een nummer van Yoko Ono en Cat Power uit hun album 'Revelations' uit 2007 - dat zelf ook alweer een eerdere versie covert van Ono's 'Rainbow Revelations' uit haar lp STARPEACE uit 1985 én een ode is aan transformatie. Ono schreef het nummer als antwoord op een 'Bless you', een song die Lennon in 1974 aan haar opdroeg: evenveel echo's doorheen de tijd.

Rond Shyshko als ijkpunt gaat Samantha van Wissen opnieuw lijnen lopen, vanuit een telkens opnieuw beginnen. Vertrekkend langs de achterwand komt ze elke keer opnieuw naar voor. Er ontstaat in die herhaling, in de samenvoeging van hun drie aanwezigheden, hun traject, de klanken en de woorden, een staat van bezwering. Te midden van deze constellatie zien we de focus in de danseres langzaam veranderen. Van gericht op wat veraf en niet hier is, naar aanwezig zijn in deze ruimte. Wakker. We zien het in haar blik, in hoe ze naar ons toekomt. 'Remember you are loved. I love you' - op die woorden uit 'Revelations' gaat ze voor ons staan en kijkt ons voluit aan.